

РОСЕН ТАХОВ КАК МАЗОХИЗМЪТ ПРОНИКНА В БЪЛГАРИЯ

chitanka.info

Невероятно е, но вирусът на мазохизма прониква у нас преди повече от столетие. Още по-невероятно е, че в коравата нашенска почва пуска и корени. Дава ли кълнове? Отговорът принадлежи на медиците патолози. Тук думата е за болестните процеси в организма на литературата. И диагнозата наистина е прелюбопитна...

През 1880 г. в столичното списание „Българска илюстрация“ внезапно се появява сянката на Леополд Ритер фон Захер-Мазох. По онова време обаче той далеч не е призрак. Роден е на 27 януари 1836 г. в Лемберг (Лвов). Учил е в Прага и Грац. Станал е доктор по право. Защитил е хабилитационен труд по история. Бил е професор в Лембергския университет. Не се е посветил на науката — венчал се е за капризната муз на литературата.

Леополд фон Захер-Мазох дебютира с историческия роман „Галицийска история“^[1] (1858). Следва серия новели из бита и нравите на родната Галиция. И гръмкото признание: Национален поет. Повестта „Пророчица“, която тече с продължение в „Българска илюстрация“, е именно от този цикъл. В нарочен предговор авторът е наречен „даровитий списател“. По страниците на списанието името му е в компанията на Шилер, Сервантес, Гогол, Тургенев... Преводачът не е посочен, но Янко Стефанов Ковачев, издателят и редакторът на „Българска илюстрация“, е учил търговия във Виена, бил е там печатар до 1877 г. Тоест — имал е сетива за подобна нашумяла литература.

Имел е сетива и Александър Теодоров-Балан, студент в Прага и Лайпциг. На 1 октомври 1881 г. тъкмо в Лайпциг се появява Мазоховото списание „Auf der Hone“ („На висота“). На 1 януари 1883 г. пък блестящо е отбелязан четвъртвековният литературен юбилей на писателя. Същата година Балан превежда от „Auf der Hone“ разказа „Едно чудо“ и го помества в пражкия сборник „Ютро“. Книгата излиза „на народно иждивение“, разпространена е в България, за нея ласкаво се изказва самият Иван Вазов^[2]. Оттук насетне Мазоховите четива слагат своя знак върху Силистра, Шумен, Плевен, Хасково, Варна, Разград и т.н. Няколко примера...

През 1888 г. в Силистра някой си В. И. Недев превежда и издава книжката „Четири темперамента“. На следтитулната страница той осторожно е отбелязал: „Всички права запазва“. Начинанието обаче остава недовършено — текстът е придружен от лаконичното „Следва“.

През 1893 г. в Шумен месечният литературен сборник „Почивка“ помества разказ от цикъла „Славянски жени“. Преводът е от френски език и най-вероятно е дело на редакторката Анна Карима.

През 1895 г. в Плевен вестник „Съвременник“ се нагърбва да печати четиритомния роман „Идеалите на нашето време“. Непосилна задача за мимолетния лист, който изживява живота си едва в три броя.

През 1895–1896 г. в Хасково излизат четирите части на романа „Враговете на жените“. Преводачът Стефан Попов навсякъвно е работил с руското издание „Общество врагов женщин“ (С. Петербург, 1888).

През 1900 г. във Варна е тиражирана книгата „Марцела. Разказ за щастието“. Преводачката Стефания Мирска добросъвестно е посочила използвания източник: „Завещание Каина“ (Москва, 1877).

През 1902 г. в Разград литературното списание „Развитие“ отпечатва разказа „Грешница“. Преводът е направен в Свищов от „г-ца Ю. Трифонова“.

Това е само бегъл поглед върху „топографската карта“ на Леополд фон Захер-Мазох. По- внимателното вглеждане ще ни отведе в дълбоката провинция. В Чирпан например, където през 1905 г. едва ли са били в състояние да оценят таланта на Яворов, но местният вестник „Деец“ е поместил на уводно място Мазоховия разказ „Вълшебно огледало“. Завоюването на територии отвъд Дунава е ставало тихо, меко, елегантно, без фанфари и без дрънчене на оръжие. Ставало е почти естествено. Защо? Само заради романтичните галицийски повести ли?

По онова време Захер-Мазох е сред най-четените автори в Австро-Унгарската империя, в Германия, в Русия и особено във Франция. Превеждат го къде ли не, дори в далечна Бразилия. Той е не само Национален поет на Галиция, но и кавалер на Ордена на почетния легион. Има самочувствието, че е един от най-известните немскоезични писатели след Хайне и Гьоте. В края на 1886 г. заминава за Париж, за да завладее литературния престол, освободен след смъртта на Тургенев. Посрещнат е с овации. Надпреварват се да го печатат. Надпреварват се да го ласкаят. Надпреварват се да му плащат — по франк на ред! Сам знаменитост, той се движи в обкръжението на знаменитости: писатели, художници, музиканти, журналисти, политици.

Световната си слава обаче Захер-Мазох не дължи единствено на своите галицийски истории. Дори не на обемистите съчинения, отпечатани на тежка готика, като „Идеалите на нашето време“ (1875). Световната слава увенчава челото му благодарение на „Разведена жена“ (1870) и „Венера в кожи“ (1870), на „Виенските месалини“ (1874) и „Госпожа фон Солдан“ (1884). И на още цяла редица „нежни“ заглавия. Захер-Мазох дължи славата си на *жената* — в живота и в литературата. По-точно: от живота към литературата и обратно — от литературата към живота. Благодарение на *жената* и чрез *жената* той стига и до българския читател.

Ето я сръбкинята Теодора от „Славянски жени“. Впряга барон Андер в теглича на ралото и с камшик го подкарва през нивата. Благородникът пада в браздите, кръв потича от устата му. „Зашо такава омраза?“ — стене той. „Заштото аз много те обичах“ — отвръща му тя.

Ето я и героинята от „Грешница“. Потънала в порока на големия град, тя се изповядва: „Аз станах дявол за тези, които се ползваха от мене и звяр за тези, които ме любеха. Аз тържествувах, когато ми се паднеше да ритна някого с крак, особено този, който е безумно влюбен в мене...“

Анна Карима, една от най-образованите българки по онова време, е чувала за автора на „Славянски жени“. Свищовската госпожица Ю. Трифонова обаче изобщо не е била наясно кой е написал „Грешница“ и под линия авторитетно е пояснила: „Съвременна руска списателка“.

Леополд фон Захер-Мазох стига до българския читател благодарение на *жената* и чрез *жената*. Нещо повече — в известен смисъл той влиза у нас като автор от *женски пол*!

Писателят е имал в живота си много любови. Бил е колекционер на сърдечни истории, документирани с куп фотографии, които ритуално е подреждал върху бюрото си.

„Това беше цяла редица от портрети на предишните му любовници — свидетелства неговата съпруга Ванда. — Със същата простота, с която ми беше разказал за тях, той ги разположи в строго определен ред. Най-отпред постави портретите на по-изтъкнатите жени, засегнали по-дълбоко сърцето му; зад тях отреди място на тези, които го интересуваха по-малко. Имаше толкова жени — твърди

очевидката, — че с тях можеше да се запълни животът на няколко мъже.“

Тук е госпожа фон К., вградена в романа „Разведена жена“. Тук е и М. П., прототип на героинята от „Венера в кожи“. И обратното движение — името Ванда е взето тъкмо от „Венера в кожи“. Инак съпругата се нарича Анжелика Аурора Рюмелин. Родена е в Грац на 14 март 1845 г., за Захер-Мазох се венчава на 12 октомври 1873 г. Получава необикновен сватбен подарък — с усилията на Леополд вижда бял свят книгата ѝ „Романът на една непорочна жена“ (1873). Следват още няколко заглавия, но онова, с което остава в литературната история са нейните скандални мемоари за „Първият мазохист“…

Спомените на Ванда фон Захер-Мазох отключват тясната врата към другия живот на известния писател, към *тайния живот* на известния писател. Той е имал много жени, защото винаги е търсил силната, жестоката, деспотичната, демоничната жена. Тя трябва да, го презира, мами, ругае, измъчва. Той трябва да бъде презиран, мамен, руган, измъчван. Когато двете условия са изпълнени, хармонията е пълна. Захер-Мазох е искал да бъде малтретиран по определен ритуал: преследване, залавяне, присъда, изпълнение на наказанието. Палачът е трябало да бъде в кожена одежда. Трябало е да използва специален набор от камшици. Единият — с вплетени остри гвоздеи.

Но писателят не е обикновен мазохист... Писателят се опитва да стори нещо изключително! Да облече фантазията си в слово, след което да вкара литературата е битието си. Тоест измисля онова, което иска да му се случи, фиксира го върху хартията и го изиграва „на живо“. Романът „Венера в кожи“ е релефна илюстрация на движението *Литература-живот*. Фабулата е задължавала Ванда непрекъснато да търси съперници, с които да изневерява на Леополд. Глътка подир глътка да му предлага горчивата радост на страданието. Любовници тя дири навсякъде, дори в родния Грац, където малко по-късно сред видните особи се настанява не някой друг, а абдикаторият български княз Александър I Батенберг. Невероятни са понякога пресечните точки на човешките съдби...

Когато поредният господин е бил налице, съпругът лично е подготвял жена си за авантюрата. „Леополд настоя — спомня си Ванда един епизод — да облека бяла атласена рокля с открити рамене, на

които наметна лека пелерина, гарнирана с кожа. Когато ми обу белите обувки, той се просна на пода и започна да ме моли да го ритна, защото е червей в краката ми, а аз съм очарователна, нежна и целомъдрена като свенлива невеста.“ Тук си поема дъх и признава: „Отидох в приемната, където ме чакаше неговият съперник.“

Нашите преводачи и читатели са били далеч от зловещото всекидневие на семейство Захер-Мазох. Чували са, че в жилите на писателя тече славянска кръв^[3]. Били са замаяни от образа на необикновената, силната, деспотичната жена. Като Анжела например от разказа „Последният урок по фехтовка“^[4]. Висока еластична фигура, напомняща пантера. Глава, наподобяваща древноримските управителки. „Демонска черта“ около устните. Очите — с цвят на стоманен нож. Косите — огън около издялано от слонова кост чело. „Сякаш тук името Анжела бе цяла подигравка — портретува разказвачът — би било по-справедливо да се каже, че на кръщението ѝ е участвал самият ад.“

Нашата публика не е подозирала какво се крие зад тази литература. Много, много по-късно Александър Теодоров-Балан, вече академик, разяснява: „По името на автора се означава един художествен похват в книжнината «мазохизъм», обратен на «садизъм».“

Садизъмът и мазохизмът са дефинирани от немския психиатър Рихард фон Крафт-Ебинг в монографията му „Psychopathia sexualis“ (1886). „Други автори — сочи Зигмунд Фройд — предпочитат по-тясното обозначение «алголагния», което подчертава удоволствието от болката, жестокостта, докато при избраното от Фон Крафт-Ебинг название на преден план се поставя удоволствието от всякакъв вид унижение и покорност.“ Като се спира на активната и пасивната алголагния, Фройд отбелязва: „Най-фрапиращата особеност на тази перверзия се състои обаче в това, че активната и пасивната й форма се срещат заедно у едно и също лице. Който изпитва удоволствие от това да причинява болка на другите в половата връзка, той е и способен да изпитва удоволствие от болката, която може да възниква за него от половите сношения. Един садист — продължава ученият — винаги е същевременно мазохист, макар че активната или пасивната страна на перверзията може да е развита у него по-силно и да представлява неговата преобладаваща вексуално отношение изява“. Излиза, че

двамата благородници Донасиен-Алфонс Франсоа дъо Сад и Леополд Ритер фон Захер-Мазох са в тясна родствена връзка — едва ли не първи братовчеди, чиято синя кръв е с почти еднакъв състав. Разбира се това заключение е било недостъпно за някогашния българин. Нему е била любопитна чудатата схема на *сменените полюси*. Пример: жената съмъква от раменете си своя шал, за да го предложи на зънешция от студ мъж. Впечатляващо! Ситуацията е каки-речи абсурдна, но тъкмо затова е примамлива. И ако младият Балан е бил изумен, то дваж, триж по-изумени са били преводачките Карима, Мирска, Трифонова. Както посочихме по-напред, Мазоховите четива проникват у нас благодарение на *жената* и чрез *жената*. Стига се дотам, че на писателя безцеремонно му надяват рокля с руска бродерия, а най-ревностните мисионери на неговите творби носят поли с българска национална шевица. Още аргументи...?

През 1884 г. три българки събират кураж и отиват да гласуват. Бюрото набързо ги отгонва. По този повод Симеон Радев подхвърля: „България броеше първите свои суфражетки“^[5]. Вчера излязла от Възраждането, плахо, едва-едва, нашата Ева тръгва да дири правата си. И без да иска се подхълъзва. В Мазоховите „амазонки“ (някои от които славянки!) тя открива обратната страна на своето *аз*, търсената страна на своето онеправдано *аз*. Възторгва се от реплики като:

— Жена моя! — извика той, хвърляйки се в краката ѝ.

Омагьосана от „Първият мазохист“, лековерната Ева с охота го печата в „Женский свят“, в списанието, „редактирано от жени за госпожи и госпожици“. Тук неговите произведения са в компанията на заглавия от сорта: „*Могат ли жените да бъдат гениални?*“. Става дума за зле разбрана еманципация. За лъжесебедоказване. Нещо повече — за стремеж към някакво утопично месианство. Или пък изкривен материархат. Това не е като да наложиш пийналия си съпруг. Нужно е той сам горещо да го пожелае. Да склони глава. Да падне в краката ти. Да признае превъзходството ти.

В уединена България поклонничките на Захер-Мазох едва ли са чели Крафт-Ебинг и Фройд. Едва ли са чели и спомените на Ванда — в това издание те за първи път се появяват на български език. Леополд се разделя с Ванда през 1886 г. Непоправимият „търсач на жени“ сключва брак с преводачката Хулда Майстер, а бившата му съпруга подостря перото си и се заема да разкаже за годините, прекарани

заедно. Книгата излиза през 1906 г. под заглавие „Meine Lebensbeichte“ („Изповедта на моя живот“). Вдига голям шум. И как иначе... Страниците са пренаселени с патологични персони. В буквалния смисъл на думата!

Тук е мускулестата прислужница Мари, която с удоволствие бичува писателя. Там е изнежената поетеса Мария Холм, внущила си, че е призвана да създаде нова човешка раса. Тук госпожа X. се опитва да скрие, че е поклонничка на Сафо. Там хомосексуалистът Канф демонстративно размахва ветрило. Тук са влюбените една в друга Нора и Минена. Там пък е своенравната Екатерина Щребингер, която мечтае да дарява любов на „бедните юноши“. Всякакви крачат през книгата. Между тях винаги е неизбежният силует на Леополд фон Захер-Мазох.

„Изповедта на моя живот“ е толкова шокираща, че барон Карл фон Шлихтегрол светкавично излиза с контразаглавието „Ванда без масла и кожи“ (1906). Мемоарите са наречени съмнително съпружеско обвинение на една изоставена жена. Непредубеденият изследовател обаче би бил по-предпазлив в оценките. Не е нужно да си Фройд, за да видиш, че Ванда разголва и себе си. Че самата тя се вписва в галерията от ненормални особи. Спомените издават и бисексуалност, и алголагния. Активна алголагния... Той иска да бъде презиран, мамен, руган, измъчван. Тя го презира, мами, ругае, измъчва. В семейство Захер-Мазох не е липсвала хармония. Освен това към бившия си съпруг Ванда далеч не се отнася еднозначно. Пише: „Безусловно Захер-Мазох беше първият, който направи мазохизма достояние на литературата, но не бива да го съдим за това: в дълбочината на неговата натура твърде силен беше азиатецът и твърде слаб европеецът, за да прозре позора на своите страдания, да ги крие и да се старае да ги превъзмогне, както това правеше например Ж. Ж. Русо.“

Леополд Ритер фон Захер-Мазох издъхва на 9 март 1895 г. Ванда — някъде след 1906 г. Тя съумява да отговори на яростните атаки и през 1908 г. се появява второ допълнено издание на скандалната изповед. Мемоарите, които мисионерите в рокли едва ли са имали възможност да прочетат. И да узнаят истината за литературата, пусната корени у нас. Крехки корени в коравата нашенска почва.

Има ли кълнове? Отговорът принадлежи на медиците патолози.
Росен Тахов

[1] Преди това е публикувана хабилитацията му „Въстанието в Гент“ по времето на император Карл V (1857). — Б.пр. ↑

[2] Сторил го е в сп. „Наука“, 1883, кн. 11–12. — Б.пр. ↑

[3] Гр. Лемберг (Лвов) е населяван от поляци, евреи, немци и руси. Ванда се е дразнела от руско-полските навици на Захер-Мазох. — Б.пр. ↑

[4] Преведен от Стоян Н. Коледаров и поместен в сп. „Илюстрация Светлина“, 1898, кн. 12. — Б.пр. ↑

[5] Жени в Англия, борили се за равноправие. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.